

Abbed Vilhelm skriver til dronning Ingeborg: Vilhelm af Æbelholts brevsamling, Liber I 34 og 35, https://tekstnet.dk/facsimiles/drb_01-03/343/, https://tekstnet.dk/facsimiles/drb_01-03/344/, https://tekstnet.dk/facsimiles/drb_01-03/345/ og https://tekstnet.dk/facsimiles/drb_01-03/346/

Af NANNA DAMSHOLT

Et diplom er et øjebliksbillede af en proces og dens resultat. Det er vidnesbyrd om en afsender, en skrivekyndig, en diktator, her forstået som en, der dikterer teksten, og endelig om en person eller instans, der vil have noget igennem. Hvilke konsekvenser afsendelsen og eventuelt modtagelsen af et diplom får, er en anden historie.

Skilsmissegagen mellem Filip d.2. August og dronning Ingeborg

Det var en betydningsfuld begivenhed, da den danske prinsesse Ingeborg (ca. 1175 - 1237/38), søster til kong Knud 6., i 1193 blev sendt til Frankrig for at ægte den franske konge, der havde anmodet om ægteskab. Ikke mindre betydningsfuldt var det, at kongen, Filip d. 2. August, dagen efter bryllupsnatten og den efterfølgende kroning af Ingeborg i katedralen i Amiens d. 15. august 1193, erklærede, at han ønskede skilsmisse fra bruden, sin nykronede dronning¹, der kort efter blev frihedsberøvet og anbragt skiftende steder i det nordlige Frankrig.

Årsagerne til kongens åbenbare afsky for sin nye brud har været genstand for såvel forskning som andre spekulationer – som der var mange af både dengang og senere – uden at gåden er opklaret. Den årsag, som kongen påberåbte sig i første omgang for at få ægteskabet opløst, var for nært slægtskab mellem ægtefællerne.

Ægteskab og skilsmisse hørte under kirkeretten, og der blev rettet anmodning til pavestolen om tilladelse til skilsmissen, som kongen, men ikke dronning Ingeborg ønskede. Hun hævdede, at ægteskabet var fuldbyrdet, og at hun derfor var retmæssig hustru og kronet dronning. Da ægteskabet formodedes at være en del af den franske konges alliancepolitik, fik den celebre sag også stor opmærksomhed på den samtidige politiske scene og blev en hård nød at knække for pavemagten, der nødtigt lagde sig ud med de stridende fyrster. De langvarige skilsmisseforhandlinger, der involverede pavestolen, den franske og den danske konge, førtes fra 1193 og frem til 1213, hvor Ingeborg blev sat fri og genantaget som dronning.

¹ Ingeborgsagen er senest behandlet på fremragende vis af Bent Havn i "*Mala Francia! Roma!*". *Studier i et ægteskabs internationale aspekter 1193 – 1213 med særligt henblik på pavestolens rolle*. Bd. I og II. 3. udgave Terndrup 2019.

I sagen spillede diplomer, i betydningen retsgyldige breve, en væsentlig rolle. Der blev også forhandlet mundtligt via delegerede, der ofte medbragte aktuelle aktstykker fra de stridende parter side, og sagen fulgtes nøje og blev beskrevet og kommenteret af samtidige historieskrivere.

For os som historikere spiller de overleverede diplomer og den samtidige historieskrivning en vigtig rolle som kilde til hele forløbet. Her skal fokus være på diplomerne, men især på nogle mere private af slagsen, nemlig to breve i diplomform forfattet af abbed Vilhelm af Æbelholt (ca. 1127 - 1203). Han var på flere måder en vigtig aktør i processen. Dels fungerede han som den danske konges pennefører i sagen, dels udsendtes han to gange til pavestolen og det franske kongehof som kongelig delegeret.

Vilhelms baggrund

Den franskfødte Vilhelm blev som dreng sat i sin onkels abbedi Sainte Geneviève i Paris. Her var der i 1100 tallet et levende intellektuelt miljø, centralt blandt Vesteuropas teologiske, filosofiske og litterære lærdomssæder med skikkelser som Abelard² og Hugo af Victor, og også et sted, hvor der var gang i reformbevægelser i klosterverdenen.

Vilhelm selv var gået fra at være munk/kannik i Sainte Geneviève til at blive reformeret kannik fra 1148, da abbediet overgik til Skt. Viktor ordenen.

Absalon, stormand og biskop i Roskilde, kendte Vilhelm fra sin studietid i Paris og tilkaldte ham i 1165, da han ønskede at få sat skik på augustinerklosteret på Eskilsø. Det var netop en opgave for en Viktoriner som Vilhelm, der regnede det for en vigtig opgave at reformere.

Det var et dyk på mange planer, fra Paris til den lille Eskilsø i Roskilde fjord. Vilhelm kom med energi og viljestyrke og fik klosteret på ret køl og hurtigt flyttet det til Æbelholt i Nordsjælland, hvor det udviklede sig til et blomstrende augustinerkloster under den lokale biskop og med tilknytning og ansvar for tre nærliggende sognekirker. Og skønt Sjælland var et helt nyt sted, var klosterkulturen den samme, som han kendte fra Paris.

Vilhelm var en mand med en vis horisont. Alene geografisk havde han bevæget sig fra Frankrig til Danmark. Han havde personlige kontakter med kongehuset, med Sunesen familien og med gæster i klosteret og korrespondance med franske forbindelser som Stefan af Tournai³ og gejstlige i Sainte Genevieve klosteret i Paris. Han har været à jour med afgørende politiske forhold i Danmark og Frankrig. I kraft af sit tilhør til augustinerordenen var han en del af et latinsk sprog, kulturelt vesteuropæisk fællesskab.

2 Clanchy, Michael: *Abelard*. Blackwell 1999

3 Biskop i Tournai 1178-1186

Her skal vi se på to breve, som abbed Vilhelm skrev til dronning Ingeborg, mens hun sad forstødt og isoleret et ukendt sted i det nordlige Frankrig. Vilhelm havde sandsynligvis været med i den delegation, der fulgte Ingeborg til Amiens i 1193, og kendte hende sikkert fra sin omgang med den kongelige familie.

Vilhelm skriver

I kraft af sin uddannelse i Paris var Vilhelm skolet i at skrive på højt niveau, han talte fransk, læste og skrev naturligvis på det i de kredse internationale sprog latin, og kunne vel efterhånden mundtligt kommunikere på dansk med de sjællandske aristokrater, herunder især medlemmerne af den rige Sunesen familie. To sønner fra denne familie havde studeret i Paris, og Vilhelm var tæt knyttet til den ene af dem, Peder, senere biskop i Roskilde. Vilhelm skrev udover breve for kongen og Absalon også breve i eget navn, blandt andet til nogle nonner i Slangstrup kloster, måske novicer af kongelig byrd.

Hvorfra, med hvad, på hvad og hvordan skriver Vilhelm til Ingeborg? Abbeden sidder sikkert i klosterets *scriptorium* og formulerer brevet. Først i tankerne, så nedfældet på den dyre pergament, hvis ikke han dikterer teksten til en kannik, oplært i skriveteknikken. Da vi ikke har noget skriftligt overleveret i original fra Vilhelms hånd, kender vi hverken til pen⁴, blæk, skrift eller pergamentets kvalitet. Men teksterne vidner om, at Vilhelm var kender af brevskrivningens kunst, *ars dictaminis*, og herunder det formelapparat et diplom, også af den mindre officielle art, var bygget op over. Et privat diplom skulle bestå af fem klassiske formler: *salutatio*, en hilsen, *captatio benevolentiae*, en indledning, der skulle stemme modtageren velvilligt, en *narratio*, en begrundelse for brevet, en *petitio*, den bøn, det ærinde som er det centrale i brevet, og endelig en *conclusio*, en afslutning⁵.

Sproget var latin og stilen høj som det sømmede sig i henvendelse til en kongelig. Måske har abbeden glædet sig over egne sproglige billeder og sætningernes rim og rytme. Han beherskede kunsten rimprosa⁶.

Brevsamlingen og dens overlevering

Abbed Vilhelms breve er ikke overleveret i original, men kun i en række afskrifter fra 16. - 18. årh. Alle afskrifterne går tilbage til samme middelalderlige håndskrift, der sandsynligvis er blevet til i 13. årh. Det har næppe været Vilhelm selv, der har skrevet det, men en afskriver har i tiden 1203-1224, dvs. mellem Vilhelms død og hans helgenkåring, samlet og kopieret en del af abbedens

4 I liber I 34 tager Vilhelm pennen, *calamus*, i hånden for at skrive. Alm. *calamus* brugtes som lægeplante og voksede i klosterhaver. Den ligner et rør. Brugt af romerske skrivere fra 1. årh.

5 Damsholt, Nanna: Abbed Vilhelm af Æbelholts brevsamling *Historisk Tidsskrift*. 78, 1978 s.10.

6 Damsholt 1978 s. 10-11

skriftlige efterladenskaber. Afskriften var sandsynligvis på et pergament, der senere havnede på Universitetsbiblioteket i København og gik til i branden 1728.

DD har nyudgivet abbed Vilhelms brevsamling, der senest var udgivet af Suhm i SRD VI i 1786. I noterne angives tekstvarianter mellem de tilgrundliggende afskrifter, beroende i Rigsarkivet⁷ og på KB⁸.

Samlingens indhold

Det materiale den første afskriver har samlet og fordelt i to bøger, her Liber I og II, falder i to hovedgrupper:

1) abbedens fingerede breve om juridiske problemer, Liber I nr.1-23 samt 2) afskrifter af abbed Vilhelms brevudkast – eller efter min mening også kopier af afsendte breve. Pergamentet, der brændte i 1728, var allerede i 16. årh., da de første afskrifter blev til, stærkt beskadiget. Derfra stammer de store lakuner.

Desuden er samlingen forsynet med et forord og et register over bøgernes indhold i form af korte registre over 39 breve. Samlingen består i alt af 108 stykker, der ud fra deres konkrete indhold kan dateres til en tilblivelse mest sandsynlig mellem 1193, hvor Ingeborg blev viet, og før Vilhelms død i 1203.

Alle dateringer og i vid udstrækning også hilsner er fjernet fra brevene med henblik på, at de skulle indgå i anden sammenhæng, nemlig en, hvor det er indholdet og formuleringerne, der tæller. Herom senere.

Når en historiker giver sig i kast med et diplom, er det klart, at dets overleveringshistorie er vigtig for at kunne bedømme aktstykkets værdi som kilde. I vort tilfælde skal vi vurdere to breve med samme overlevering. Men det forhold, at det er to meget ens breve, stiller historikeren overfor et yderligere og nyt problem. Hvorfor er der i Vilhelms brevsamling indsat to ret enslydende breve fra samme afsender til samme modtager? Kan de begge være sendt afsted? Er de kopier af afsendte breve eller bare udkast? Er de bevaret fordi de efter afsenderens mening var af så høj kvalitet, at de kunne bruges som brevmønstre?

Først en gennemgang af de to breve, begge i samlingens Liber I.

Brevet Liber I 34 : Abbed Vilhelm til de Franskes dronning: Brevet er ikke dateret, men DD daterer det, efter indholdet, til 1193-1194, naturligvis efter forstødelsen 15.8.1193.

⁷ I Den arnamagnæanske Samling.

⁸ Ivan Boserup har kritiseret udgivelsen i Boserup, Ivan: Anmeldelse af Diplomatarium Danicum I:3, 2. del: Epistolæ abbatis Willelmi, *Historisk Tidsskrift* 82, 1982 s. 113-120 . Se også den detaljerede redegørelse for overleveringen i Boserup, Ivan: ”Om nogle fragmenter og nogle lakuner i abbed Vilhelms brevsamling”, *Man må studere ... - festskrift til G. Torresin*. Søren Hindsholm m.fl. (udg.) s. 45-62. Aarhus 1984.

Vilhelm indleder med en lang forsikring om, at han meget hellere ville have talt med Ingeborg personligt end i brevform. Han hædrer hende, fordi hun modstår presset fra kongens side om at lade sig skille, modigt, ikke som en kvinde men som en behjertet mand⁹, og fordi hun overlader sin sag til den guddommelige nåde. Hun har sandelig fået læst i erfaringens bog og ved, at det er dydens sag at bekæmpe det onde med det gode¹⁰. Alle som vil leve fromt i Kristus, skal udholde forfølgelse¹¹. Som afslutning fremhæver Vilhelm, at Guds straffedom vil ramme fyrstens, underforstået Filip Augusts, onde planer mod Ingeborg.

Stilen er høj, fuld af billedsprog og spækket med bibelcitater, fra både Ny og Gamle testamente.

Vilhelm ville gerne høre hende tale søde ord, i kontrast til de ord, som hun – i en given samtale – ville kunne fremsætte om de sårende spyd, som den ægteskabelige kærlighed har slynget mod hende.

Det, der optager afsenderen er at forsikre Ingeborg om, at hun er på rette vej, og at han venter, at en dom til hendes fordel vil være på vej. Ingeborg opfordres til ikke skal lade sig påvirke hverken af trusler eller lokkende løfter fra Filip August. Denne forsøgte blandt andet at få hende til at ægte en anden eller gå i kloster.

Hvordan modtages brevet af Ingeborg? Hvis Ingeborg fik brevet i hånden, kunne hun så læse det? Og forstå det?

Vi ved intet sikkert om hendes læsefærdighed, men Vilhelm har næppe skrevet til hende, hvis hun ingen forudsætninger havde for at modtage brevet, enten mundtligt eller skriftligt. Hun har nok kunnet læse latin og forstået det, når hun hørte det oplæst. Clanchy¹² skriver overbevisende og i bedste tråd med tilstedeværelsen i Vilhelms breve af rim og rytme¹³, at breve tit blev dikteret, og at de blev overleveret til adressaten ved højtlesning af en brevbærer. Det betød, at rim og rytme spillede en stor rolle, da det kunne høres og ikke kun læses. Clanchy gør det klart, at afsenderen og modtageren ikke behøver at have haft pen eller pergament fysisk i hænde. At skrive et brev er en mangfoldig proces. At lytte og diktere har været afgørende i forhold til at læse og skrive.

Man lærte på daværende tid som regel at læse ved først at lære tekster udenad og derefter kombinere lydene med det skrevne ord¹⁴. Ingeborg havde ifølge anden kilde en person hos sig, der kunne skrive¹⁵, og måske kunne vedkommende også læse breve op for hende? Vi har i et brev fra

9 Jobs bog 34.10

10 Rom. 12.21

11 2.Tim 3.12

12 Clanchy s.61-63

13 Polheim. Karl: *Die lateinische Reimprosa*, Berlin 1925. s .366 , hvor forfatteren omtaler Vilhelms rimprosa som fuldkommen.

14 Haastrup, Niels: ”Bøger i Dammark på Anders Sunesens tid”, i *Anders Sunesen, Stormand, teolog, administrator, digter*. 1985 s.99-114. Clanchy om læringsprocessen s. 61-63

15 Havn II s. 43. Omkring 1200 skulle Ingeborg iflg. pavebrev DD I:4 nr.19 have betroede klerke hos sig, der kunne skrive. (*clericis tuis*)

1194¹⁶ fra Stefan af Tournai, biskop og ven af Vilhelm, en skildring af den indespærrede Ingeborg: ”Hendes daglige syssel er at bede eller læse eller beskæftige sig med håndarbejde”. ”Hun sætter psalmistens ottefods vers over skakbrættets otte felter”¹⁷.

Brevet Liber I 35: Abbeden til dronningen: Brevet dateres af DD til slutningen af 1194. Brevet indledes med en lovprisning af breves betydning for venskab mellem mennesker, og Vilhelm kommenterer, at han ikke har villet lade en lejlighed gå fra sig til at give en rejsende brev med, når en sådan har vist sig. Derefter følger en hilsen og trøsterige ord. Ingeborg opfordres med mange og bibelstærke ord til at være tålmodig og tro på, at hendes lidelse er tidsbegrænset¹⁸.

Central er Vilhelms erklæring om, at han altid vil elske hende, og han vil fortsætte med at bede for hende. Som afslutning beklager han, at han ikke har hørt fra hende, selvom han har skrevet to gange, og beder om at han ikke bliver glemt. Der er andre vidnesbyrd om, at Ingeborg skrev fra fængslet, så eventuelle breve til Vilhelm kan måske være konfiskeret?

Forskelligheder mellem brevene

Hvilke forskelle er der på de to breve? Efter læsningen af begge breve er det oplevelsen af en kærlig, vedholdende, medfølelse stemme, der bliver siddende. Man må vænne sig til det sproglige udtryk. Lytte til sætningernes rim og rytme, og anvendelse af cursus¹⁹. Når jeg i dag hører Mozart, føler jeg, han taler til mig hen over flere århundreder. Lyden har en anden appel til mit sind end læsning har umiddelbart, men det ene kan ikke erstatte det andet²⁰.

Vi ville måske kalde sproget florumvundet, men med et opladt sind for den tids tankegang og tradition er det ikke svært at se tyngden og kvaliteten i de mange citater og vendinger fra Bibelen, der i den grad fylder på linjerne. De to, Ingeborg og Vilhelm, er sammen i et særligt rum med fællesskab i troen på Guds forsyn.

Vilhelm er blevet for gammel eller svag til at tage til Frankrig for at besøge Ingeborg – og måske ville han slet ikke få adgang til hende, der hvor hun var indespærret. Men de kan mødes i brevet, gennem ordene. Ingeborg var uden tvivl bibelkyndig, så hun kunne trøste sig ved læsning af de mange citater Vilhelm forstærker sine hilsner og trøsteord med, men

16 Stefan skriver appellerer til ærkebiskoppen af Reims om at komme Ingeborg til hjælp. DRB I:3, nr. 204

17 ”*studium eius. orare. aut legere. aut*”.

18 Eccle. 35.19 vulgata, 1.Reg. Eccli. 2.16, Ioan. 16.22, Prov. 21.1

19 Se Damsholt 1978 s. 9-11. Her refereres Polheims definition af cursus. I den gennemførte rimprosa rimer alle kolaslutninger. Om kursus se Polheim s.70 ff.

Eksempel på brug i brev I 35 i l.18-20:

Ipsa enim mortificat et uiuificat

deducit ad inferos et reducit

dominus pauperem facit et ditat, humiliat et subleuat.

20 Inspireret af Hillingsøe, Ellen i *Politiken museumstillæg*. 9.2.2024.

sandsynligvis havde Ingeborg også en værdifuld bog, nemlig et psalter, en samling af Davids salmer, hos sig i fængslet. ”Ingeborgs psalter” kalder man et pragthåndskrift fra slutningen af 1190erne, original i Frankrig, men faksimile på KB. I manuskriptets kalender er der indført dødsdatoerne for Ingeborgs forældre, og det er et af de vigtigste indicier for, at psalteret tilhørte Ingeborg²¹. Manuskriptet rummer en række af Davids salmer, som Ingeborg har kunnet læse, hvis hun ikke allerede kunne dem udenad²². Hun har i hvert fald kunne genkende Vilhelms citater fra Salmernes bog, Psalm. 146.8 ²³at ”han som dækker himlen til med skyer, også spreder dem, når han vil” og Psal.101.18²⁴ ”han ser på de ydmyges bøn, og lader ikke deres bønner være uænsede”.

De to breve ligner hinanden, men er dog forskellige. Så forskellige, at de udmærket begge kunne være blevet sendt til Ingeborg. Deres tilstedeværelse i abbed Vilhelms brevsamling kunne dog så tvivl om deres afsendelse. Hvorfor er de begge overleveret i Vilhelms brevsamling? For at besvare dette, må samlingens karakter og overlevering behandles nærmere.

Forordet til brevsamlingen

Vilhelm skriver, at han har skabt samlingen med et bestemt formål for øje, nemlig til hjælp for dem, der ønsker at dygtiggøre sig i at skrive, ikke for de lærde, men dem han er bundet til ”Med kærlighedens lim”, altså snarest brødrene i Æbelholt. Han har valgt at udgive breve, som han har skrevet i andres navn, og undertiden sat pavers og bispers navne foran sine hilsner for at give teksterne større autoritet.

Det er værd at vide, at der også uden for samlingen findes en række breve, udgivet i Vilhelms navn og overleveret i diverse arkiver, omend ikke i original. Alt tyder på, at Vilhelm vitterligt blev brugt som brevskriver for den danske konge og ærkebiskop. Et direkte svar på et enkelt brev bekræfter, at Vilhelms brev blev sendt til Frankrig og inden da kopieret og gemt i Æbelholt. Det drejer sig om biskop Stefan af Tournai’s tak for en hest, skænket ham af Vilhelm²⁵. De mange breve og diplomer i forbindelse med Ingeborgsagen , overleveret i arkiver andetsteds, gør også afsendelsen af Vilhelms breve i sagen sandsynlige som oprindelige udkast eller kopier af afsendte.

Samlingens formål

Samlingen lever op til det i forordet erklærede mål: at være til hjælp og gavn for ikke skrivekyndige, altså en formularbog, en forskriftsbog.

21 Deuchler, Flora: *Der Ingeborgs Psalter*. Berlin 1967.

22 Netop udenadlæring af Davids salmer var en af grundstenene i læring af at læse, dvs at kombinere de hørte ord med bogstaver. Jfr. Clanchy s. 61 ff.

23 “*qui operit caelum nubibus*”

24 “*respexit in orationem humilium et non sprexit precem eorum*”

25 DD I:3 nr. 204, https://tekstnet.dk/books/dipdan/1194/dd_11941231103/

Vil den mere end det? Samlingen er efter min opfattelse allerede af Vilhelm tænkt ind i en dengang florerende litterær form, netop en brevsamling²⁶. Dennes karakteristika var, at den var skabt af kopier af allerede afsendte breve, af fiktive stykker, måske udkast og eventuelt andet materiale. Berømte gejstlige havde på Vilhelms tid udsendt samlinger, som Vilhelm kan have læst eller hørt om. Det gælder f.eks. Peter af Blois og Bernard af Clairvaux. Læserne af sådanne samlinger kunne få inspiration til egne breve og måske direkte bruge dele af teksten. Vilhelmbrevenes stil og affattelse med brug af rimprosa²⁷ gør dem også egnede til at fungere som forskrifter.

Det hørte også til den litterære genre, en brevsamling, at den omfattede forskellige typer af breve og grupper af adressater. Regesternes betegnelse peger på en klar genrebevidsthed²⁸. Det er tydeligt at venskabsbreve²⁹, trøstebreve, som de to her behandlede, rådgivningsbreve og formaningsbreve er kategorier inden for genren.

I brevsamlingens forord og i flere af dens breve beskriver Vilhelm værdien af det skrevne ord som forbindelse mellem mennesker, der elsker hinanden. Venskabsbrevet fylder i begge samlingens bøger, og Vilhelm priser i brevene samtalen. Måske var der taleforbud inden for klostermurene hos Viktorinerne³⁰, så en samtale i brevform har været sød, og en samtale ansigt til ansigt ekstra sød.

Samlingen rummer også henvendelse til grupper af personer, gerne højtstående: Til kongelige, bisper, abbeder, nonner af kongelig byrd.

En form for selvbiografi?

Kunne Vilhelm have tænkt på at tegne et billede af sit eget virke gennem de udvalgte breve? Senest har Johnny G.G. Jakobsen vist, hvorledes Vilhelm med sine breve tegner et billede af en augustinerkanniks ideale liv. Han viser sin holdning både til sin egen Viktorinerorden og andre klosterordener, sit virke i den sekulære verden som sekretær, kongelig udsending, diplomat, sin omgang med de lokale stormænd og deres familie og også sin mere private kreds af venner.

Dertil kommer, at jeg blandt andet anser samlingen som et selvforsvar, en ”*apologia pro vita sua*” i forholdet til Ingeborgsagen. Som nævnt var Vilhelm aktør som diplomat og forhandler, mundtligt såvel som skriftligt. Da Filip August anførte for nært slægtskab som skilsmissegrund, udarbejdede Vilhelm en stamtavle, der afviste påstanden³¹. Hans andel i at få ægteskabet mellem

26 Damsholt 1978

27 Som note 14

28 Således betegnes I 34 og 35 som *epistola consolatoria*

29 McGuire, Brian Patrick: *Friendship and Community. The Monastic Experience 350-1250*. Ithaca and London 2010

30 Jakobsen, J.G. G. : ”Abbed Vilhelms idealer. Det viktorinsk-augustinske syn på klosterlivets formål og idealer i højmiddelalderens Danmark” i *Kirkehistoriske Samlinger* 2001, s. 7-36.

31 II 22, https://tekstnet.dk/facsimiles/dr_b_01-03/361/, https://tekstnet.dk/facsimiles/dr_b_01-03/362/, https://tekstnet.dk/facsimiles/dr_b_01-03/363/ og II 26, https://tekstnet.dk/facsimiles/dr_b_01-03/368/, https://tekstnet.dk/facsimiles/dr_b_01-03/369/ og videre orientering i DD

kong Fillip August og kong Knuds søster Ingeborg i stand bevidnes fra andre kilder, andre diplomer, men her i samlingen vidner et enkelt brev om Vilhelms skyldfølelse, da ægteskabet led skibbrud. Liber II 61 er et af de mest bevægende i samlingen. Her skriver Vilhelm til kong Knud, at han har blod på hænderne. En reference til hans andel i Ingeborgs franske ægteskab.

Ingeborg og Vilhelm har sikkert kunnet kommunikere mundtligt på latin, næppe fransk, og måske dansk? Vilhelm havde vel med årene og i sit virke som abbed lært sig at tale lidt dansk? Og mon ikke de danske kannikker talte dansk med hinanden?³² På tinge talte man dansk, mens dokumenter kun blev udfærdigede på latin til langt op i 1300tallet.

Brevene i samlingen har et så ensartet præg, med hensyn til stil og sprog, at der ikke synes at være grund til at forestille sig mere end een forfatter.

Det kan ikke bevises under et, at samlingens stykker har været skrevet og afsendt i Vilhelms navn. Hvert stykke må behandles for sig. Ud fra tekstoverleveringens karakter, er Liber I 34 og 35 tæt på den originale tekst, men visse dele er fjernet for at indgå i en samling. Der er gode argumenter for, at brevene er affattet og kopieret i Æbelholt og derefter sendt til Ingeborg, men bevises kan det ikke.

Afslutning

Diplomer skal naturligvis behandles i en kontekst. Ingeborgsagen er belyst og beskrevet via diplomer og historieskrivning. Især Roger of Hoveden³³ og Rigord³⁴ har givet fyldige, samtidige skildringer. De fortæller historien på deres måde, mere fængende, med langt flere detaljer, gæt og kommentarer, men i forhold til historieskrivning har diplomer en særlig karakter. De er en del af sagen, og vi kan - i tilfælde af overlevering i original form - læse teksten som den oprindelig var skrevet.

Abbed Vilhelms breve i samlingen, herunder Liber I 34 og 35, er tekster, der hørte til som kopier af originaler, skrevet i deres oprindelige kontekst, dvs. trøstebreve sendt til Ingeborg i indespærringen. Derfor er de, som dele af hele samlingen, blevet udgivet i DD. Historikerens brug af dem som kilder skal ses med en bred forhåndsviden som forudsætning, men det gør ikke studiet mindre spændende.

32 Fra samtale marts 2024 med professor em. Inge Lise Pedersen, KU.

33 Om denne engelske historieskriver se Havn I s. 242-47.

34 Om denne franske historieskriver se Havn I s. 221 -224.

Litteraturhenvisninger

Udgaver: *Diplomatarium Danicum* og *Danmarks Riges Breve* I rk. 3. bind , 1. og 2. del, 1976 og 1977: <https://tekstnet.dk/books/dipdan/1170/> - <https://tekstnet.dk/books/dipdan/1199/> og https://tekstnet.dk/facsimiles/dd_01-03-2/001/ ff. og https://tekstnet.dk/facsimiles/drb_01-03/299/ ff.

Boserup, Ivan: Anmeldelse af *Diplomatarium Danicum* I:3, 2. del: Epistolæ abbatis Willelmi, *Historisk Tidsskrift* 82, 1982 s. 113-120

Boserup, Ivan: ”Replik til C.A.Christensen”. *Historisk Tidsskrift* 1984, s. 86-87

Boserup, Ivan: ”Om nogle fragmenter og nogle lakuner i abbed Vilhelms brevsamling”. *Man må studere ... - festskrift til G. Torresin*. Søren Hindsholm m.fl. (udg.) s.45-62. Aarhus 1984

Boserup, Ivan: ”En fransk-dansk brevsamling - og nogle danske diplomatarier. Historiske og litterære overvejelser i tilknytning til abbed Vilhelms breve”, i Erik Petersen (red.): *Levende ord og lysende billeder. Den middelalderlige bogkultur i Danmark. Essays*. s.78 - 95. Kbh. og Aarhus 1999

Christensen, C. A. ”Antikritiske bemærkninger til Ivan Boserups anmeldelse af den nye udgave af Abbed Vilhelms breve”. *Historisk Tidsskrift* 83, 1983, s.207-210

Clanchy, Michael: *Abelard*. Blackwell 1999

Damsholt, Nanna: ”Abbed Vilhelm af Æbelholts brevsamling” *Historisk Tidsskrift*. 78, 1978 s.1-22.

Damsholt, Nanna: ”Læs ofte og lær så meget du kan! - om kvinders læse- og skrivefærdighed i middelalderen” i Nanna Damsholt m.fl.(red.): *Kirkehistorier. Rapport fra et middelaldersymposium* s.57- 72, København 1996.

Damsholt, Nanna: ”Abbot William of Æbelholt. A Foreigner in Denmark. ” Lars Bisgaard m.fl. (eds): *Medieval Spirituality in Scandinavia and Europe. A collection in honour of Tore Nyberg*. s. 3-19, Odense 2001

Deuchler, Flora: *Der Ingeborgs Psalter*. Berlin 1967.

Haastруп, Niels: "Bøger i Danmark på Anders Sunesens tid" , i *Anders Sunesen, Stormand, teolog, administrator, digter*. 1985 s.99-114.

Havn, Bent: "*Mala Francia! Roma!*". *Studier i et ægteskabs internationale aspekter 1193 – 1213 med særligt henblik på pavestolens rolle*. Bd. I og II. 3. udgave. Terndrup 2019.

Hillingsøe, Ellen i *Politiken museumstillæg*. 9.2.2024.

Jakobsen, J.G.G. : "Abbed Vilhelms idealer. Det viktorinsk-augustinske syn på klosterlivets formål og idealer i højmiddelalderens Danmark" i *Kirkehistoriske Samlinger* 2001, s. 7-36.

McGuire, Brian Patrick: *Friendship and Community. The Monastic Experience 350-1250*. Ithaca and London 2010

Polheim. Karl: *Die lateinische Reimprosa*, Berlin 1925.